

Ebu Hamid Muhammed El-Gazali

POROCI DUŠE - NEFSA

Ebu Hamid Muhammed El Gazali

POROČI DUŠE – NEFSA

islamska etika od El Gazalija

pdf-izdanje za vas pripravili:
www.bosnamuslimmedia.wordpress.com
1429. h. god./ 2008. god

Prijevod sa arapskog: Muris Bilalagić

Izdavač:

Kaderijsko-Bedevijska tekija Sarajevo – Čeljugovići,
1995. god.

SADRŽAJ

SADRŽAJ.....	3
POROCI JEZIKA.....	5
POROCI KOJI PRIPADAJU SRDŽBI (GADAB).....	9
PONOS, TAŠTINA, LJUBAV ZA BOGATSTVOM I LJUBAV ZA POLOŽAJEM.....	13
POROCI KOJI PRIPADAJU LJUBAVI PREMA BOGATSTVU (MAL).....	18
POROCI KOJI SE ODOSE NA ČAST - VLAST.....	20
RIJA' - LICEMJERJE - (DVOIČNOST).....	23
OSVRT.....	26

*«Ja ne pravdam sebe, ta duša je sklona zlu,
osim one kojoj se moj Gospodar smiluje.
Gospodar moj zaista prašta i samilostan je.»*
(Sura Jusuf: 53. ajet)

POROCI JEZIKA

Nekontrolisana upotreba jezika stvara brojne i velike poroke koji sprečavaju nečije napredovanje prema cilju. Ti poroci ne pripadaju drugim tjelesnim organima, kao na primjer stomaku, uhu ili oku. Pokretanje jezika uključuje sve što postoji stvarno ili kao mogućnost. Jezik pretače unutrašnje misli, maštanja i osjećanja u riječi. Djelovanja ostalih organa su ograničena, dok je djelovanje jezika sveobuhvatno, kao i djelovanje razuma (svijesti). Djelovanje jezika je pod uticajem razuma, kao što je i sa druge strane razum pod njegovim uticajem. Riječi i izrazi izgovoreni jezikom izazivaju odgovarajući uticaj u razumu i stvaruju određeni dojam. Nepristojan i lažan govor utiče na zaključak krive slike prirode. Poroci govora su mnogobrojni i to je jedan naporan zadatak čovjeka da se zaštiti. Zato je šutnja ili svođenje govora na najnužniju mjeru zlatno pravilo.

Neki od poroka koji pripadaju govoru su sljedeći:

Čovjek ne bi trebao trošiti vrijeme na bespotreban govor. Svaki momenat nečijeg života bi trebao biti posvećen razmišljanju ili ibadetu. Fizičko liječenje govornosti sastoji se od njegovog kontrolisanja sa povlačenjem u osamljenost ili stavljanjem malog karnenčića u usta.

Izgovaranje nemoralnih riječi, krajnje neprirodnih riječi, ismijavajuće šale, psovanje, proklinjanje i slične poroke treba

izbjegavati. Ne treba se služiti protivrječjem, osporavanjem i svadom. Niko ne treba da radoznalo zaviruje u tajne drugih. Ne treba davati lažna obećanja jer ona izobličavaju i pomračuju dušu.

Laž u govoru je težak grijeh. Ali je dozvoljivo u izvanrednim slučajevima kada je krajnji cilj dobar, npr. zaštita muslimanskih muhadžira od tirana, uspostavljanje sretnih odnosa između muža i žene, ili izmirivanje dva muslimana. U svim drugim slučajevima laž je strogo zabranjena. U slučajevima kada se istina i laž pojave sa istim pravima, prethodno (navedeni principi) mora biti usvojena istinoljubivost. Izuzev u ozbiljno izvanrednim slučajevima, laž je nemoralna a istinoljubivost naređena.

Ogovaranje (gibet) se sastoji od govora o drugoj osobi na takav način da, ako bi on to čuo, njegova osjećanja bi bila povrijeđena. To je gore od bluda (preljube). Onaj koji to čini hrani se tijelom svoga mrtvog brata. Tvrdnja može biti istinita, ali i pored toga to je ogovaranje.

Različiti oblici ogovaranja su: govorenje o fizičkim mahanama drugog, niskom porijeklu, lošim osobinama, lošim navikama, itd. Ogovaranje se ne čini samo jezikom, već isto tako manirima, kretnjama ili pisanjem.

Sumnja je isto tako od ogovaranja, jer loše misliti o nekome nije zakonito (dozvoljeno). Bilo koja misao o osobi koja teži da je ponizi i koja nije stvarno zasnovana na sigurnim dokazima, mora se uzeti kao šejtanska. Uzroci ogovaranja su mnogi, a neki od njih su:

- (1) **Ljutnja,**
- (2) **Traženje zadovoljstva drugih,**
- (3) **Samoodbrana ili samoopravdanje** tj. kada se osoba optužena za zločin pokušava osloboditi krivice prebacujući je nekom drugom,
- (4) **Samo-slavljenje** (pripisivanje slave samom sebi). Ponekada neko pronalazi grešku kod druge osobe sa

ciljem da prešutno pohvali sam sebe ili neko može da optuži neku osobu za neznanje sa ciljem da oglasi (istakne) svoje lično znanje,

- (5) **Zavist,**
- (6) **Osjećanje zadovoljstva nečijom nesrećom,**
- (7) **Nehajno (neozbiljno) iznošenje imena osobe koja je počinila grešku,**
- (8) **Ljutnja radi Božijeg zadovoljstva,** kad neko izrazi svoju ljutnju prema nečijem grijehu, i spomene njegovo ime dok izražava svoju ljutnju. Ova vrsta srditosti treba da bude izražena bez spominjanja imena osobe, jer će se u protivnom izjednačiti sa ogovaranjem.

Ali postoji nekoliko izuzetnih slučajeva **kada je ogovaranje dozvoljeno**. Takvi izuzetni slučajevi su:

- (1) Može se ogovarati onoga koji radi loše, protiv nečije lične sigurnosti i sigurnosti javnosti od zakonskih autoriteta, npr. kralj, sudija, imam, šejh.
- (2) Neko može iznijeti nečiju grešku u cilju da (ga) spriječi od slijeđenja lošeg puta.
- (3) Potlačeni (oštećeni) može doznati mišljenje advokata protiv onoga koji radi zlo.

Nemimet je također vrsta ogovaranja, to je širenje pogrešnih glasina, prenošenje riječi nekih osoba drugima kroz riječi, kretnje, pisanje i djelovanje na način koji je štetan za ljude.

Ulagivanje (laskanje) ili preuveličavanje zasluga ili vrijednosti neke osobe proizvodi šest zala, četiri za onoga koji laska i dva za onoga kojem se laska. Onaj koji laska je općenito sklon zlu, govornjivosti, laži, dvoličnosti i zadovoljavanju tiranina; onaj kome se laska postaje ponosan i nemaran prema popravljanju i oplemenjivanju samog sebe.

Samo-hvalisavost je također loša osobina i zbog toga je zabranjena. Ali, učitelj može opisati svoje vrline tako da njegovi učenici i sljedbenici budu ohrabreni da ga slijede.

POROČI KOJI PRIPADAJU SRDŽBI (GADAB)

(Nasrtljivo zalaganje ili samoodbrana)

Allah (dž.š.) je obdario čovjeka instiktom (nagonom) za samozalaganje da bi se zaštitio od spoljnih i unutrašnjih uslova koji teže da ga unište. Ova obdarenost je suštinska za čovjeka. Ali ona mora biti pod kontrolom religije (vjere) i vođena razumom u umjerenost, a sve u cilju da bi postala vrlina. Nedostatak ili pretjeranost samozalaganja čine čovjeka neuravnoteženim. Osoba koja nema samozalaganja nema ni samopoštovanja. Potcjenjuje ga kako visoko tako i nisko. Međutim, jedan čovjek koji pretjeruje u samozalaganju gubi samokontrolu i zbog toga je nemoćan da razlikuje dobro od zla.

Pretjerano samozalaganje može se izroditi u ljutnju (gnjev), zlobu, zavist, imitiranje, ponos ili taštinu. Takav čovjek je izazvan na ljutnju prema osobi koja mu prijete da ga liši predmeta njegovih želja. Ljut čovjek želi da uništi onoga što mu se protivi i teži da mu se osveti. Predmeti čije lišavanje izazivaju ljutnju su:

- (a) potrebe; kao hrana, prebivalište, itd.
- (b) luksuz (raskoš), tj. stvari koje se žele zbog običaja ili navika kao blagostanje i bogatstvo; i
- (c) posebni zahtjevi koji su potrebni nekim osobama ali nisu drugima. Ljutnju koja je vezana (iskazana) za

ugodnosti i za posebne zahtjeve treba iskorjeniti. U odnosu na potrebe ona može i mora biti iskazana samo do umjerenosti.

Uzvratanje na zlo - zlom, nije dozvoljeno ni u kakvim okolnostima. Potlačenom (oštećenom) je naravno dozvoljena odmazda da bi nadoknadio nanесenu mu štetu, ali ne i prekoračivanje nanесene mu štete, ali je oprost bolji od odmazde, jer za čovjeka nije moguće da procijeni u potpunosti tačno štetu koja mu je nanесena i štetu koju namiruje.

Kada neko nije u stanju da oduška svojoj ljutnji ona se pretvara u zlobu (mržnju) prema drugoj osobi. Najniži stepen zlobe (mržnje) pokazuje se kroz nezadovoljstvo sa drugim čovjekom, izbjegavanju vršenja ibadeta sa njim i izbjegavanju njegovog vođenja pravim putem. Sve ovo degradira (smanjuje stepen) zlobnog čovjeka u Allahovim (dž.š.) očima, premda on aktualno nije griješnik. Zbog toga, osoba ne bi trebala da iskazuje svoju odbojnost prema nekome, ili da pokuša zazirati od nekoga čijem se ponašanju ima šta zamjeriti. Radije bi morao biti pristojniji u odnosu prema osobi koju želi da učini boljom.

Najgori stepen zlobe je zavist. Ako čovjek ne posjeduje nešto poželjno što posjeduju drugi, on doživljava ili zavist (hased) ili nastojanje da nekoga oponaša ili nadmaši (hibta). U prvom slučaju za njega je nezadovoljstvo što željenu stvar posjeduje druga osoba i on želi da je ovaj izgubi. U drugom slučaju, posjedovanje takve stvari od strane druge osobe nije nezadovoljstvo za njega, niti je njegova želja da ovaj tu stvar izgubi. On samo želi da je sam posjeduje.

Kontrolisanje samozalaganja vodi vrlinama kao što su suzdržljivost, opraštanje, blagost itd. Suzdržljivost se razvija savlađivanjem ljutnje. Preporučljivo je suzdržavati se sve dok ne ostane ni jedna prilika za osvetu i oprostiti kada takvo stanje nastane. **Opraštanje** ('afv) je veoma pohvalno. Ako neko prethodi

nečijem pravu da udovolji Allahu (dž.š.), on će dobiti na časti na Dan suđenja. **Blagost** (rifk) je suprotna od strogosti. Strogost je nužna u izuzetno posebnim okolnostima ali kako je ljudska priroda podložna pretjerivanju savjetuje se da se postupa s blagošću.

El Gazali je formulisao sistem vjerskih vježbi za obuzdavanje pretjeranog samozalaganja u saglasnosti sa etičkim principima: pokušaj da upoznaš zlo onakvo kakvo je zaista. Shvati, na primjer, da nije ispravno smatrati ljutnju hrabrošću. Potraži njen uzrok i ukloni ga. Ljutnja se iskazuje prema gubitku željenog predmeta. Međutim, taj gubitak predmeta je bio određen od Allaha (dž.š.). Ljutnja je iskušenje uzrokovano od strane šejtana. Radi toga, ne smije se voljeti ni jedna stvar tako mnogo da njeno gubljenje može izazvati kod čovjeka ljutnju. I radi toga što je Allah (dž.š.) onaj koji određuje gubitak nekog predmeta, ko može biti u ljutnji sa Njim. A kako je uzrok iskušenja šejtan, ljutnja mora biti savladana. Da bi neko savladao srdžbu (ljutnju) treba da se smiri. Znanje i praksa će iskorjeniti zlo. Shvati da Allah (dž.š.) ne voli ljutnju, jer je sve od Allaha (dž.š.), pa na koga onda treba biti ljut? Pomisli na Božiju kaznu kada si ljut. Božija moć nad čovjekom je mnogo veća od one čovjekove nad čovjekom. Allah (dž.š.) ti može oprostiti, ako ti oprostiš drugima. Razmisli o onome što su Allah (dž.š.) i Njegov Poslanik rekli protiv ljutnje. Zar nije glupost dati prednost svojoj želji iznad Allahove (dž.š.) želje (volje)?

Krajnje čovjekovo boravište je mezaraska jama. Sadašnji svijet je samo prolaz. Sa ovog svijeta čovjek mora ponijeti samo ono što mu je neophodno za budući. Nepotrebne stvari će biti teret za njega. Odrekni ih se i njihov gubitak neće izazvati ljutnju. Razmisli o posljedicama svoje ljutnje prema svima onima koji su povezani sa tobom. I opet, razmisli o nevoljama i teškoćama koje ćeš stvoriti na svijetu svojom ljutnjom. Predmet tvoje ljutnje će postati tvoj neprijatelj.

Razmisli o izrazu nezadovoljstva na licu protivnika i shvati da i ti kada si ljut izgledaš tako ružno kao i on. Pokušaj da zamisliš izraz

lica učenog čovjeka, mudrog čovjeka, i poslanika. Pomisli na divne posljedice opraštanja i uzdržavanja.

Što se tiče zavisti, pokušaj da shvatiš da je to štetno za tebe, kako ovdje, tako i na drugom svijetu. Duhovna šteta izazvana zavješću je ta što je čovjek nezadovoljan Allahom (dž.š.) tj. sa onim što je on dao drugim osobama. Ovosvjetska šteta je ta što on ne zna za odmor. Nasuprot tome, onaj kojem se zavidi ima dvostruku korist.

Da bi izbjegao ismijavanje drugih, misli o tome da to nije dobro i da si sam odgovoran ako budeš ismijavan. Da bi izbjegao pohlepu za bogatstvom pokušaj da budeš zadovoljan sa onim što ti je nužno (potrebno), tako da stekneš slobodu od poniženog stanja u potrebi. Najbolji metod za oslobađanje od gore nabrojanih zala je da se počnu praktikovati vrline koje su suprotne ovim stanjima. Suzdržljivost, blagost, opraštanje i skromnost će nadvladati različite forme zala samozalaganja. Angažuj se na vjerskoj praksi i pridržavaj je se tako da ne ostane vremena za vršenje loših dijela.

PONOS¹, TAŠTINA², LJUBAV ZA BOGATSTVOM I LJUBAV ZA POLOŽAJEM

Ljutnja, zloba, zavist, imitiranje i nastojanje da se neko nadmaši, probude se u čovjeku kada on nije u posjedu onoga što želi. Ponos i taština, sa druge strane, se javljaju kada čovjek obezbjedi te predmete. Ponos je osjećaj nadmoćnosti nad drugima, a taština je divljenje samom sebi.

Ponos može biti subjektivan i objektivni. Subjektivni ponos je nečiji običaj, a objektivni ponos je akcija koja ishodi iz ovog običaja. Smatrajući sebe nadmoćnijim nad ostalim, neko osjeća zadovoljstvo i sklon je da bude hvaljen. Čak i učeni ljudi, oni koji mnogo ibadete i koji su privrženi vjeri rijetko su oslobođeni od toga. Postoje dva zla koja su posljedica ponosa: odbijanje prihvatanja istine i preziranje druženja. Najgori oblik ponosa je onaj koji ne dozvoljava nekome da stekne znanje i da prihvati istinu. Bilo je ponosnih ljudi kao Faraon i Nemrud koji su izazivali Allaha (dž.š.) i odbijali da priznaju poslanike. Njihov ponos je posljedica neukosti i buntovništva. Kao posljedica krajnje taštine je neposlušnost Božijim zapovjedima zbog čega tašt čovjek kada čuje istinu od drugog čovjeka, ne prihvata je, zbog svog ponosa i počinje

¹ *Izvor ponosa je kibur; može biti pozitivan - ako je kod mu'mina i negativan - kod ostalih ljudi, u relaciji vjerkih odnosa.*

² *Samoisticanje, samoljublje, narcizam - temelj ovoga je kibur.*

da joj se suprostavlja. Obično, ponosan a tašt čovjek smatra sebe nadmoćnijim od drugih i gleda na ljude sa visine. Ova vrsta ponosa je, u svakom slučaju, veoma loša. Stvarni ponos, veličina i čast pripadaju samo Allahu (dž.š.); pripisujući ih sebi čovjek pokušava izjednačiti sebe sa Allahom (dž.š.) i tako Ga uvrijediti.

Samo onaj čovjek koji vjeruje da ima neke kvalitete savršenstva smatra sebe nadmoćnijim od ostalih. Savršenost može biti vjerska i svjetska. Učen čovjek je veoma sklon da osjeća ponos. On potcjenjuje druge i očekuje počast od svakoga. Oni koji ibadete i koji su dosljedni u tome stvaraju jedan utisak u svijesti ljudi, oni očekuju da budu poštovani. Oni gledaju na sebe kao na spašene, a na druge kao na izgubljene. Ponos uništava u njima strah od Allaha (dž.š.) i čini njihovo djelovanje jalovim. Taj ponos se ispoljava u njihovim riječima i djelima, ponekad samo u djelima.

Postoji pet vrsta svjetovne savršenosti, čije posjedovanje uzrokuje ponos:

1. rodoslov,
2. ljepota,
3. snaga,
4. bogatstvo i
5. broj rodbine i prijatelja.

Postoje tri uzroka ponosa:

- Jedan uzrok je u čovjeku koji je ponosan.
- Drugi uzrok je u položaju prema drugoj osobi u odnosu prema kome je neko ponosan.
- Treći uzrok je vezan za neki treći objekat izvan ova dva.

Uzrok koji je u osobi to je ponosna taština samodivljenja. Kada se neko divi sam sebi zbog svoje učenosti, smatra sebe nadmoćnijim od ostalih.

Uzrok koji se ispoljava u čovjekovom ponašanju prema drugoj, navodno podređenoj osobi, je pakost i zavist.

A uzrok koji je izvan ova dva uzroka je dvoličnost. Tako u stvari postoje četiri uzroka: taština, pakost, zavist i dvoličnost.

Ponos se pokazuje u čovjekovom ponašanju, izražavanju i djelovanju. Neko to može pokazati svojim licem, gledajući krajičkom svojih očiju, svojim glasom, načinom hoda, sjedenja ili govora. Neki ljudi pokazuju svoj ponos na sve ove načine, neki kroz neke od njih. Drugi opet pokazuju svoj ponos kroz neke od ovih načina a svoju poniznost kroz ostale. Tako postoje ljudi sa različitim navikama. Neki vole da drugi ljudi stoje pred njima i da ih služe. Neki ne vole da idu u džamije, tekije i da sreću druge, iako mogu naučiti neke dobre stvari od njih. Neki ne vole da drugi sjede blizu njih. Neki ne vole da urade ni najobičnije stvari svojim rukama. Isto tako, ponos i poniznost se mogu pokazivati i u (pod)nošenju. To je poniznost u podnošenju prebacivanja i nanošenja šteta od strane drugih. Poslanikov život je model (primjer) poniznosti. On se mora slijediti (oponašati).

Liječenje lažnog ponosa (kibura) u poznavanju Allaha (dž.š.) i samog sebe u potpunosti će pokazati da je čovjek bespomoćno stvorenje, i da ponos (kibur) dolikuje samo Allahu (dž.š.). Treba se razmišljati o čovjekovom stvaranju. Kada neko u potpunosti spozna svoju ličnu prirodu, rnorće da radi protiv djela koja su u suprotnosti sa ponašanjem koje uzrokuje lični ponos, sve dok se ne navikne na poniznost. Kvaliteti njegovih predaka ne smiju ga također učiniti ponosnim (kiburli), ako je sam lišen od njih. Neka razmisli o početku kao i o kraju svojih predaka. Ako je ponosan na svoju ljepotu, neka razmisli kako je pun nečistoća iznutra. Ljepota je prolazna. Magarac, vo ili slon su jači od čovjeka. Čak i mala bolest oduzme čovjeku snagu. Snaga, zato, nije stvar na koju treba biti ponosan. Bogatstvo, prijateljstvo i broj sluga su također nepostojane stvari. Lahko se gube. Bogatstvo može biti pokradeno. Prijateljstvo moćnog čovjeka ne može biti pouzdano. Kralj može biti zadovoljan

sa lošim stvarima i postati ljut na dobre stvari. Znanje je pohvaljeno od Allaha (dž.š.), ali su i odgovornosti koje ono nosi velike. Čovjek koji zna, a zatim počini neki grijeh dobija veću kaznu nego neuk čovjek. Radi toga, učen čovjek treba da se boji Allaha (dž.š.) i ne treba da je ponosan na svoju učenost.

Iako poznavanje sebe nije dovoljno da se izliječi ponos, ipak je neophodno da se bude svjesno stanja kibura, jer bez te svijesti čovjek ne bi ni pokušao da ga liječi. Postoji nekoliko pokusa kojima se otkriva nečiji skriveni ponos; ako se neka osoba svađa sa nekim i kasnije otkrije da je ovaj drugi bio u pravu, ali smatra teškoćom i neugodnim da prizna istinu i da se izvini protivniku, onda sigurno ima ponosa (kibura) kod njega. Lijek je javno priznati istinu i izvinuti se protivniku. Zatim, ako se čovjek nađe u društvu sa sebi jednakim i osjeća neugodnost da im da prednost nad samim sobom, on pati od ponosa. Lijek je da sjedne sa njima u poniznosti. Zatim, ako neko smatra neugodnim da prihvati poziv od nekog siromaha, ili da ode na pijacu za svog siromašnag druga, ili da donese stvari za svoje ukućane ili za svoje prijatelje, on je ponosan. Poniznost je način između ponosa i sramote. Allah (dž.š.) voli umjerenost u djelovanju.³

Taština se odnosi na to da neko smatra ono što posjeduje velikim, da nema straha da ga može izgubiti i da zaboravi da je to dar od Allaha (dž.š.). Ako se tome doda i njegovo uvjerenje da on ima pravo prema Allahu (dž.š.) i da će time biti nagrađen na ovom svijetu, to se naziva zabluda (ldlal). To podrazumjeva pogrešnu predodžbu da on može obavezati Allaha (dž.š.) svojim djelovanjem. I taština i ldlal su preteče i uzroci ponosa (kibura).

Taština se razlikuje od ponosa. Ponos je osjećaj nadmoćnosti nad ostalim ljudima. Taština je osjećaj samodivljenja i

³ *Tekije imaju veliku prednost nad drugim ustanovama u ovom pogledu, jer hizmet i rad jedan za drugoga, te ljubav i poniznost jedan prema drugome, liječe se navedene poroke i bolesti duše.*

samouhićenja. Taština samodivljenja prouzrokuje mnoga zla. To je jedan od uzroka ponosa. Ali sva zla koja su prouzrokovana time, u području vjere su još strahovitija. Ako je neko tašt (sujetan) na svoje ibadete, on postaje nemaran prema njima. On ne smatra svoje grijehе grijesima. On se nada da će mu biti oprošteno od strane Allaha (dž.š.) za manje grijehе. On se ne boji Allaha (dž.š.).

Ako je neko tašt na ispravnost svoga mišljenja, na svoja dijela, na svoj razum ili mudrost, time obustavlja svoje napredovanje u znanju. Takav ne pita nikoga nizašta (ruši sve ispred sebe).

Uzrok taštine je neukost; lijek za to je znanje.⁴ Taština se ispoljava jednako;

- (a) u takvim činjenicama kao što su čovjekova snaga i milosrđe ili
- (b) u onim stvarima koje su iza njegove snage, kao lijep izgled, moć, porijeklo, itd.

Češće, ima više taštine u prvom nego u drugom slučaju. Taština vjernika na njegove ibadete, taština učenog čovjeka na njegovu učenost, taština lijepog čovjeka na njegovu ljepotu su sve isprazne, jer svi ovi kvaliteti su Allahov (dž.š.) dar.

⁴ *Ne samo da bude znan (alim) nego i arif, tj. da spozna ono što zna, bude osvjedočeni poznavalac sebe i svoga Gospodara.*

POROČI KOJI PRIPADAJU LJUBAVI PREMA BOGATSTVU (MAL)

Zla ovog svijeta su mnogobrojna, ali najveće od svih njih je **ljubav prema bogatstvu (Mal)**. Ova ljubav je često udružena sa patnjom i bjedom. Njegovo pomanjkanje može dovesti do očajanja i nevjerovanja (kufra), a njegovo posjedovanje do razvrata i protivljenja. Bogatstvo, međutim, ima svoje koristi koje mogu dovesti do spasenja. To je pohvaljeno i u Kur'anu i u Hadisu.

Vjerske koristi od bogatstva su očevidne. Čovjek ga može trošiti na ličnu, društvenu i vjersku dobrobit. Postoje tri vrste vjerskih šteta od bogatstva:

- ono može voditi dirktno grijehu;
- ono može dati snagu za vršenje grijeha i može podržati sredstva za to;
- ono može odvesti čovjeka od onoga što je dozvoljeno i potrebno te prema luxuzu a zatim ga postepeno odvodi do onoga što je zabranjeno.

Ljubav i briga za bogatstvo često dovede čovjeka do toga da zaboravi na Allaha (dž.š.). Lijek za to je da čovjek potroši svo svoje bogatstvo za korist svoje zajednice, osim onoga što je bitno za održavanje njegova života i mir razuma (savjesti).

Škrtost znači nedostatak ili nemanje sklonosti da se troši na stvari koje su postavljene kao dužnosti, odbijajući da troši neznatnu

sumu na druge ljude i njihove potrebe i patnje. Nekoliko faktora određuje granice čovjekovih dužnosti, kao što su položaj samog čovjeka, osobe iz njegove okoline npr. rodbine, komšije, prijatelji, okolnosti i tako dalje. Ali u svim ovim prilikama konačni sudija je čovjekov razum. Kada čovjek troši na obaveze koje su mu postavljene kao njegove dužnosti, on nije škrt. U darežljive spada kada troši preko granica dužnosti sa punim raspoloženjem, i bez misli u kojima očekuje vraćanje toga od bilo kojeg čovjeka, u bilo kojem obliku. U najveći oblik darežljivosti spadaju razni stepeni samopožrtvovanja (samoodricanja). Najgori oblik škrtosti (pohlepe) podrazumjeva nedostatak trošenja čak i na samog sebe uprkos najnužnijih potreba, jer se ne želi rastaviti od para (novca).

Neprekidno razmišljanje o svrsi bogatsva, o smrti, i o potrebi Allaha (dž.š.) za čovjeka i za njegovu djecu, da požuri da potroši novac za sevap kada se za to ukaže prilika, i tjeranje (proganjanje) svih loših misli i protivljenja su lijekovi za pohlepu i škrtost.

Učeni ljudi se razilaze oko toga da li je veći stepen bogatog čovjeka koji je zahvalan Allahu (dž.š.) ili stepen "siromašnog čovjeka koji je zadovoljan i strpljiv". Općenito, siromaštvo je bolje od bogatstva, iako je istina da je izvjestan broj Poslanikovih ashaba bio bogat. Oni su posjedovali bogatstvo tako da nisu morali moliti (prositi) i mogli su da ga troše za Allahovo (dž.š.) zadovoljstvo. Oni su ga zakonski stekli (zaradili). Oni nisu uzupirali (nezakonito prisvojili) prava drugih. Oni nisu bili šrkti već su potrošili većinu ili svo svoje bogatstvo na način određen od Allaha (dž.š.). Uprkos tome rečeno je za Abdurrahmana b. Avfa, jednog od najdarežljivijih ashaba da će ući u džennet sa siromašnim i na svojim koljenima. Radi toga, u bogatstvu postoji velika opasnost.

POROČI KOJI SE ODMOŠE NA ČAST - VLAST

Čast - Vlast (Džah) znači osvajanje i dominacija (vladanje) nad srcima drugih. To se postiže stvaranjem uvjerenja kod drugih o savršenosti pojedinih kvaliteta (kod nekoga) koje ljudi smatraju dobrim, kao npr. učenost, pobožnost, porijeklo, ljepota i snaga. Na ovaj način one osobe čija je srca neko osvojio su uvijek spremni da iskažu poštovanje i da mu dobrovoljno služe. Bogatstvo može kupiti robove čije poštovanje i služenje neko može narediti silom. Tako su džah i bogatstvo sredstva naređivanja poštovanja i služenja od strane drugih, u jednom slučaju nasilno, a u drugom dobrovoljno.

Ljubav prema džahu se može pripisati i vezati za dva uzroka. Jedan od njih je postizanje materijalne slobode. Čovjek traži džah kao razumsku mjeru za sigurnu budućnost. Druga se nalazi u čovjekovom Božanskom kvalitetu. Čovjekovo srce teži prema tri vrste kvaliteta saglasno sa tri temeljna elementa njegove prirode, naime, Božanski, životinjski i divlji. Božanski kvaliteti predodređuju nekoga da bude bez suparnika u savršenstvu. Niko ne može biti neuporediv u savršenstvu, uprkos tome što želja za tim uvijek postoji. Ako je nemoguće da se bude bez premca u savršenstvu, slijedeći najbolji pravac je da se bude gospodar drugih. Radi toga, želja da se ima moć nad drugima prirodno vlada čovjekom.

Ali srcima ljudi se može vladati samo stvaranjem uvjerenja u njima o savršenosti nećijih kvaliteta. Ostvarenje savršenstva ima

svoje granice. Čovjek uvijek ne dostiže ideale. Otuda onaj koji ima prekomjernu ljubav za džahom pada u dvoličnjaštvo, i pokušava da prevari ljude da je on veći nego što stvarno jeste. **Savršenstvo leži u znanju i slobodi.** Znanje znači, znanje istine o Allahu (dž.š.), dok sloboda znači slobodu od prohtijeva tijela i ljubavi za dunjalukom. Neznalica traži moć, ali ne i znanje i slobodu.

Baš kao što je i želja za bogatstvom koja je suštinska za ispunjavanje nećijih osnovnih potreba u redu, tako je i želja za džahom koja je potrebna za slijeđenje puta propisanog od Allaha (dž.š.). Čovjek može osvojiti srca onih čija im je pomoć potrebna na putu ka Allahu (dž.š.). Bogatstvo i džah su poželjni samo kao sredstvo a ne kao cilj. Ali ako ih čovjek želi kao cilj, nema štete u tome sve dotle dok on ne vara druge u njegovom postizanju. Dozvoljeno je da neko želi poziciju za koju je kvalifikovan (sposoban). Dozvoljeno nam je da ne objavljujemo svoje greške da bi izbjegli gubljenje poštovanja od strane drugih. Ali nam je zabranjeno da stvaramo utisak kod drugih da posjedujemo kvalitete koje stvarno ne posjedujemo.

Ljubav za džahom (vlašću - čašću i moći) pokazuje moralnu i duhovnu smrt. Radi toga je neophodno izliječiti se od nje. Postoje dva načina na koje se ona može liječiti:

- (1) Čovjek mora steći čvrsto vjerovanje da džah nije trajan (vječan). On završava sa smrću. Ovo će pomoći samo dalekovidnim ljudima. Većina ljudi misli samo na sadašnjost ili na bližu budućnost. Oni moraju da znaju da posjedovanje džaha izaziva zavist i da će za kratko vrijeme stvoriti neprijatelje.
- (2) Praktičan put je da čovjek učini tako da ljudi izgube respekt prema njemu. Ovo, međutim, ne treba uraditi činjenjem grijeha.

Čovjek mora istražiti uzroke koji ga čine zadovoljnim kad je pohvaljen (hvaljen) i otkloniti ih:

- (1) Pohvale su ili lažne ili istinite. Ako su istinite odnose se ili na kvalitete savršenstva u znanju i pobožnosti ili na nečija svjetovna dobra. Mudar čovjek neće osjećati zadovoljstvo slušajući pohvale za svoja ovosvjetska dobra, jer ona nisu trajna niti odražavaju bilo kakvu njegovu vrlinu. Što se tiče kvaliteta znanja i pobožnosti, njihovog posjedovanja, a ne druge pohvale u vezi sa njima, to mu mora davati zadovoljstvo. Stoga, mora biti pun zahvalnosti Allahu (dž.š.) za njihovo posjedovanje, jer uvijek postoji vjerovatnoća od mnogih neprijatelja koji se pretvaraju da se dive.
- (2) Pohvale uvećavaju ugled, pa znaj, da je Allah (dž.š.) jedini koji je moćan da izliječi i sačuva čovjeka od njegove ljubavi za pohvalama.

Na najnižem stepenu ljubavi i robovanja je čovjek, zadovoljan kada ga hvale, a povrijeđen kada ga kritikuju. On mrzi i postaje osjetljiv (osvetoljubiv) prema osobi koja loše govori o njemu. Na najvećem stepenu pobjede nad ovim porocima je čovjek vjernik koji ne samo da postaje ravnodušan na bolove i zadovoljstva, već je povrijeđen kada ga hvale, a zadovoljan kada ga kritikuju. Ovo je stepen savršenstva, i on se ne može dostići bez vrlo intenzivnog i ustrajnog nastojanja (terbijeta - odgoja).

RIJA' - LICEMJERJE - (DVOLIČNOST)

Rija' (licemjerje) se ispoljava u nastojanju da se pridobiju ljudi djelima pobožnosti. Ljubav i vlast nad srcima ljudi (džah) je korjen čitavog rija'a. Ako, međutim, džah dođe bez da ga neka osoba želi i traži, onda nema štete u tome. Poslanik i prve Halife su ga imali. (Allah dž.š. im je dao i čast i moć i vlast).

Licemjerje može pokazati svoje postojanje (lice) na nebrojene načine, kao na mršavom slabom i zapuštenom tijelu, nemarnom oblačenju, vještom i pobožnom govoru, dugim molitvama, razmetanjem i pokazivanjem milostinje i poniznom ponašanju. Sve vrste licemjerja u ibadetu su predmeti Allahove (dž.š.) srdžbe.

Postoje dvije vrste licemjerja: javno i tajno. Javno licemjerje je očigledan uzrok nekog djela. Ono je javno radi toga što se zna za licemjera i što to drugi lahko mogu da razumiju. Tajno licemjerje nije samo po sebi uzrok djelovanja, iako je djelovanje koje je naizgled urađeno radi samoga sebe često inspirisano ovim tajnim licemjerjem. U nekim slučajevima tajno licemjerje nije javni uzrok djelovanju, niti djelovanje čini lakšim, već je sakriveno u srcu. Ako ono nema uticaja na djelovanje, teško ga je otkriti u nedostatku ovih simptoma. Najjasniji simptom ovoga je vrsta zadovoljstva i saznanja da ljudi znaju za nečiji ibadet. Još skrivenije licemjerje je ono u kojem nema želje za saznanjem da ljudi znaju za njegov ibadet, niti za bilo kakvo zadovoljstvo u objavljivanju njegovog ibadeta ali, ipak on se osjeća ugodno kada ga ljudi prvog pozdravljaju, ili su pri-

jateljski raspoloženi prema njemu, ili mu čine ustupke u odnosu sa njim, zatim osjeća lagani bol ako se tako ne postupa prema njemu. To pokazuje da ibadeti nisu bili potpuno iskreni, nego je iza njih postojalo suptilno (jedva primjetno) tajno licemjerje.

Vrste i podjele tajnog licemjerja su nebrojene. Sve dok neko nalazi razlike između čovjeka i životinja u pogledu njihovog znanja o nečijem ibadetu, tu ostaju primjese tajnog licemjerja u iskrenosti nečijeg djelovanja. Ako je neko iskren u svom djelovanju, on se bavi znanjem radi samog Allaha (dž.š.).

Lijekovi za licemjerje su oskudni i neukusni, a njegovo liječenje je teško, ali je licemjerje smrtonosno oboljenje i mora se liječiti. Glavni uzrok licemjerja je ljubav za džahom (čaću) koja ima tri oblika:

- (a) imati ljubav za zadovoljstvom od pohvala,
- (b) imati bol od kritika, i
- (c) pohlepa, lakomost i želja da se posjeduju stvari koje pripadaju drugima.

Pohlepa za stvarima koje pripadaju drugima se može liječiti postizanjem dubokog uvjerenja da je stvarni davalac stvari Allah (dž.š.) i da pohlepa vodi poniženju i vrlo čestim bolovima na ovom svijetu, i neprestanim na budućem. Znanje o opasnostima i štetama licemjerja je jedini način da se ono izliječi. Postoje isto tako i praktični lijekovi.

Čovjek mora učiniti pravilom da ibadete obavlja u tajnosti, izuzev kada prisustvuje skupnim molitvama. Iako ne možemo potpuno kontrolisati ulazak štetnih ideja u naša srca, moramo učiti da mrzimo takve ideje, i da ih sasječemo u korijenu.

**«A ti o dušo smirena, vrati se
Gospodaru svome zadovoljna,
a i On tobom zadovoljan,**

**pa uđi među robove Moje,
i uđi u džennet Moj!»**
(Sure Fedžr, 27,28,29 i 30. ajet)

**«...i duše i Onoga koji je stvorio pa joj put dobra
i put zla shvatljivim učini.»**
(Sure Šems, 7 i 8.)

«...zato ne korite mene, već sami sebe...»
(Sure Ibrahım, 22. ajet /dio/)

OSVRT*

Risala od Imami Gazalije koja je pred nama, vrlo je značajna za sve muslimane vjernike, ona nam pokazuje i ukazuje poroke naše duše-nefsa. Muslim-vjernik dužan je da to znanstveno sazna a onda putem ibadeta da ojača svoj iman da bi se izborili za lijepo ponašanje, ponašanje koje odgovara čovjeku vjerniku. Jedno bez drugoga nema vrijednosti.

Za one koji žele da stupe-unidu u duhovni svijet, koji se bave tarikatom trebaju da znaju da nikakva duhovna dostignuća neće imati dok svoju dušu-nefs ne upokore i ne dovedu na stepen mutmeinne. Duša-nefs ima četiri stepena-mekama koji se moraju proći tj. kroz koje će proći. Znanstveno ih samo znati i o njima govorom raspravljati bez primjene i ostvarenja je prevara samog sebe. Tako se znanstveno (ilmen) može i o drugim mekamima govoriti i raspravljati a da dotični nema nikakvog duhovnog napretka ni dostignuća. Oni koji znanstveno ovo znaju, oni često vide druge u ovim porocima mada i sami u to upadaju, često čujemo napade i prigovore jednih na druge sa teškim optužbama i klevetama.

* Autor OSVRTA je Šejh Zakir Bektić, Hadimu – Tarika, Sarajevo

Čovjek vjernik sa ovim uputama vjerske etike dužan je da sebe upozna i spozna, da sve ono što je suprotno od vjerske etike otkloni iz sebe. Ostavi druge posmatraj sebe a ono što loše vidiš kod drugoga, pogledaj ima li to isto kod tebe. Muhammed a.s. kaže: "Došao sam da oplemenim (upotpunim, usavršim) plemenite čudi." Neki kažu da je to odgoj, ponašanje čovjeka u sferi njegova života i rada. Neki to nazivaju "Ahlaki hamidom", hvaljenim ili pohvaljenim ponašanjem, i još nizom drugih naziva, imena. Sufije sam tasavvuf nazivaju Ahlaki hamidom, pa onoga ko je savršeno upotpunio Ahlaki hamidu nazivaju mutesavifom tj. čovjekom koji se bavi tasavvufom, čovjek koji je spoznao. Kako onda da čovjek razumi pojavu u kojoj je čovjek znan a slabog ponašanja.

Pitao sam jedne prilike profesora ahlaka za ovu pojavu, pa mi je on to ovako odgovorio: "Moji učenici u većini, ahlak znaju za pet (5), ali u praktičnom ponašanju bi ih ocijenio sa slabom ocjenom. Pitao sam dalje; a kako to da savladaju da i u praktičnom životu i radu bude ocjena pet. On mi je odgovorio: Moraju naći čovjeka koji se ponaša po njihovom znanju pa da to i praktično vide, slično učeniku zanatliji koji poslije teorije mora savladati i praktični dio da bi dobio diplomu i naziv majstora. Rekao sam mu pa to je veliki problem sa našom edukacijom i suprotan je sunnetu Allahovog poslanika. Da, rekao je, mi nešto radimo i praktično ali je to nedovoljno osim toga mi nemamo ni dovoljno vremena a ni prostora da to izvedemo, svodi se sve da se kaže i nauči, a dalje ostaje onako kako smo kazali."

Mi često govorimo da je naš poslanik Muhammed a.s. pa i njegovi ashabi naši uzori, ali to što govorimo nalazi se u knjigama i pričama, problem je naći čovjeka koji to nosi u svom srcu i svojoj duši i koji to praktično pokazuje da bi mi teoretičari mogli vidjeti. Neki kažu da je ta neusklađenost, pomanjkanje imana - vjere, ali nam ne govore šta je to iman, pa iako nešto o tome govore, opet je to samo govor, riječi, a djela, gdje su djela i potvrda koju mora neko potvrditi. Islamska etika kroz praksu djelovanja jednog muslimana pokazuje njegov iman tj. pokazuje da je dotični svoju

dušu-nefs upokorio onako kako je naredio njen Stvoritelj i Njegov poslanik, a iza toga dolazi "Ikan" i "Ihsan", da li je to ono što želimo?

